

De lege stoel

Verslag van de masterclass door Hanni Biran.

Traditiegetrouw bestaat een deel van het middagprogramma van het NVGP-congres uit een masterclass van een van de hoofdsprekers. Vrijwilligers konden zich van tevoren opgeven om zitting te nemen in de groep die Hanni Biran ten overstaan van de overige congresdeelnemers zou leiden. Er hadden zich zestien vrouwen opgegeven, van wie er uiteindelijk zes geplaatst werden, en één man, die uiteindelijk nog gezelschap kreeg van een andere man die op verzoek van de congrescommissie deelnam.

Biran liet deze groep niet op het podium plaatsvinden zoals haar voorgangers wel deden, maar vroeg voor haar groep een opstelling in de zaal zelf, die omringd werd door concentrische cirkels van het publiek. In die zin deed de opstelling sterk denken aan die van Haim Weinbergs *Large Group Experience* op het congres van vorig jaar (zie voor een verslag Ter Haar, 2016). Interessant was dat Biran in de kerngroep een extra stoel liet plaatsen, voorzien van een microfoon. Deze was voor het publiek, dat uitgenodigd werd om te reageren op wat er in de kerngroep besproken werd. Er werden wel restricties aan het reageren gesteld: je mocht plaatsnemen, in twee zinnen je punt maken en weer weg wezen! Daarmee werd een onderscheid gemaakt tussen de deelnemers in haar kerngroep en de passanten die zouden willen reageren. Op deze wijze – die ik zelf nooit eer-

der mee heb gemaakt – maakte ze het voltallige publiek eigenlijk tot een soort ‘dubbel’ zoals die in psychodrama de gedachten of gevoelens van de protagonist kan verwoorden. Ook al heb ik zelf niet van deze gelegenheid gebruikgemaakt, ik voelde me hierdoor wel uitgenodigd door Biran en dat maakte me minder toeschouwer en meer onderdeel van het gehele groepsproces.

Erbij horen

Zoals altijd in demonstratiegroepen was het begin aarzelend en aftastend: groepsleden gaven aan dat het spanningsvol was om hier te zitten, met zoveel ogen op zich gericht en de impliciete verwachting dat er iets zou moeten gebeuren. Van tevoren was gevraagd of men zichzelf wilde zijn en op het hier-en-nu gericht zou willen zijn, maar wat kan je dan inbrengen en wat niet? Een van de groepsleden zei dat ze vorig jaar in de Grote Groep bij Weinberg jaloers was op de mensen in de binnenring, en dat ze nu bedacht had: daar wil ik ook zitten. Ook werd benoemd dat er in die Grote Groep meteen heftige thema's en tegenstellingen kwamen bovendrijven.

Al na vrij korte tijd bracht Biran in dat het haar opviel dat iedereen zo beleefd deed in de groep; was dat omdat zij een vreemdeling was, een buitenlander of buitenstaander, en probeerde de groep het haar naar de zin te ma-

ken? Met andere woorden: waar blijft de agressie of het conflict?

De groepsleden gingen niet mee in deze interpretatie, en bleven pogingen doen om op een aardige maar ook voorzichtige wijze iets in te brengen. Sommigen voelden zich wel aangesproken en hadden het idee dat Biran hen aan het pushen was. Dat beaamde ze: we hebben niet veel tijd, dus breng wat in. Een van de groepsleden merkte op dat zij zich afgevraagd had of ze wel recht van spreken had, zij werkte weliswaar als coach met groepen, maar had niet de NVGP-opleiding gedaan. Hiermee werd het thema van erbij horen of buitenstaander zijn impliciet bevestigd. Opmerkelijk, omdat dat ook precies het centrale thema was dat in de Grote Groep van Weinberg tot heftige tegenstellingen leidde.

Jezus en niet de moeder

Na enige tijd nam een charismatische jongeman met halflang haar en baard plaats op de

lege stoel, en zei dat het publiek in zijn ogen ondersteunend naar de kerngroep keek, en dat er dus geen reden was om door de aanwezigheid van het publiek geremd te worden.

Biran – die kennelijk met deze jongeman in de lunchpauze gesproken had en op basis van zijn voornaam wist dat hij Joods moest zijn – vergrootte zijn interventie uit door zichzelf met hem te verbinden (ook Joods) en vervolgens door zijn geruststellende en aanmoedigende woorden te vergelijken met die van Jezus... Het gaf mij het gevoel dat zijn interventie voor haar persoonlijk ook welkom was: iemand die ze eerder die dag ontmoet had, een geruststellende co-therapeut voor heel even. Overigens vielen zijn geruststellende woorden niet bij alle groepsleden in goede aarde: wie is hij om ons even te komen zeggen dat we niet bang hoeven te zijn?

Er volgden nog drie personen die op de lege stoel plaatsnamen. Wat door een van hen opgemerkt werd – en naar mijn idee zeer terecht – was dat de afgeweerde agressie in de

kerngroep via de lege stoel naar het publiek kon weglekken. Biran ging daar niet op in, maar ondernam nog wel een paar pogingen om de kerngroep meer uit de tent te lokken. Zo benoemde ze ook het geslachtsverschil tussen haar landgenoot Weinberg en zichzelf en vroeg zich af of een mannelijke leider sneller agressie genereert. Het leverde haar ook kritiek op van sommige groepsleden, waarbij de associatie met een dwingende moeder versus een liefdevolle moeder gemaakt werd. De agressie naar Biran leek daarbij bij sommige groepsleden opeens snel op te lopen en was naar mijn idee nogal diskwalificerend, terwijl zij zich juist uitnodigend en daarmee ook kwetsbaar opstelde. Biran maakte duidelijk dat ze nu eenmaal niet de moeder van deze groep was, dat ze deze groep leidde in het hier-en-nu, en benoemde het verschil tussen de dynamiek in de groepen die ze gewend was in Israël en de dynamiek van de groep hier. Ook hier komt het thema ‘anders’ zijn dus weer terug.

Toeval?

Na afloop bedacht ik dat de open stoel niet alleen maakte dat er afgeweerde agressie uit de kerngroep naar het publiek kon wegvloeien, maar dat het omgekeerde wellicht ook gaande was geweest: het collectief afweren van agressie door het publiek moet ook in de kerngroep gevoeld geweest zijn. Ik kon het ook niet los zien van de ervaringen in de Grote Groep van Weinberg. Hoewel slechts een deel van de aanwezigen daar ook bij was, was de heftigheid van de emoties toen zo fors

dat een herhaling daarvan kennelijk voorkomen moest worden. De afweerversterkende invloed van het publiek op de interacties in de kerngroep was wellicht veel sterker dan Biran, kerngroep en publiek gezamenlijk zich realiseerden.

Was het toevallig dat zich zestien vrouwen als vrijwilliger meldden voor deelname aan deze demonstratiegroep en slechts één (later twee) mannen? Was het toevallig dat degenen die op de lege stoel plaatsnamen om te reageren op het groepsproces jongeren waren? Of gaat het hier ook om tegenstellingen die misschien bij meer tijd aan de oppervlakte waren komen drijven: vrouw versus man, jong versus oud, Joods versus niet-Joods, vreemdeling of nieuwkomer versus gevestigde orde?

Benieuwd naar meer

Ik had Biran graag nog wat langer aan het werk gezien, want wat ze als interventies teruggaf leek hout te snijden en maakte nieuwsgierig naar meer. Benieuwd was ik – op de terugweg naar huis, dus te laat om het haar te vragen – of ze vaker met de lege stoel gewerkt had, en wat dat de groep oplevert. Of dat de rol van de gene die op de stoel plaatsneemt niet alleen als dubbel voor groepsleden of voor de groep als geheel ingezet kan worden, maar ook als dubbel voor de therapeut. Ik vond dat ze zich kwetsbaar durfde op te stellen, bijvoorbeeld in reactie op de vragen die er gesteld werden na afloop. Zo gaf ze aan sommige zaken niet gezien of niet gedaan te hebben, en wist ze niet op alle vragen een antwoord te geven,

maar dat vind ik altijd een stuk prettiger dan als er – zoals vaak gebeurt – een nietszeggend antwoord gegeven wordt. Ik vermoed dat Biran in de huiskamersessie meer tot haar recht gekomen is, maar deze masterclass had genoeg in zich om over na te denken, en dat is wat een masterclass voor mij waardevol maakt. Bij de borrel hoorde ik hier en daar kritische geluiden omdat er niet zo veel gebeurde in de groep. Naar mijn idee gebeurde er juist heel erg veel, en was er misschien te weinig tijd om thema's verder uit te werken. Een masterclass is geen spektakelstuk; wie daardoor teleurgesteld

was, had misschien beter naar een theatervoorstelling kunnen gaan.

Met dank aan Silvia Pol voor aanvullingen in deze tekst.

Arnout ter Haar

Literatuur

Haar, A. ter (2016). Large Group Experience. Verslag van de masterclass van Haim Weinberg op het NVGP-congres op 13 november 2015. *Groepen, tijdschrift voor groepsdynamica en groepspsychotherapie*, 11(1), 38-41.

Post scriptum van Hanni Biran:

Dear Arnout,

Thank you for understanding my confusion and vulnerability. It was very difficult to conduct a group in this situation and in a foreign language.

I am not sure what to add to your review. Maybe you can add that in this situation paranoid anxiety is very high in front of so many eyes, so the group must be paralyzed and flies to avoidance. On this background, the first man who took the empty chair looked in my eyes and he spoke as a saviour who wanted to bring salvation for the group and for me. He acted what Bion calls 'pairing', he acted the fantasy that we have just to hold on to hope.

I would emphasize that these young people used the empty chair because they are easier in movement, are flexible, take risks and represent the future. This was very meaningful. The group in the inner circle felt envy of this freedom and looked at these people as intrusive and as a threat. I am sure that the group felt angry with me because I put in the empty chair. They must look at me as a mother who neglected her own children but paid attention to the passing by guests. The problem was that they could not express their anger and aggression in such a short time. It did start, but we had no time to get into it.

*Warmly,
Hanni*